

שירת הים - היאך?

How Was the Song at the Sea Sung – And By Whom?

(1) שמות טו, א-כא

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר
 אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי
 וארמננהו: ה' איש מלחמה ה' שמו:

מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים-סוף: תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו-אבן:
 מינך ה' נאדרי בלחץ מינך ה' תרעץ אויב: וברב גאונך תהרס קמיך תשלח חרנך יאכלמו בקש:
 וברוח אפיך נערמו מים ניצבו כמו-נד נזלים קפאו תהמת בלב-ים: אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל
 תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים:
 מי-כמכה באלם ה' מי כמכה נאדר בקודש נורא תהלת עשה פלא:

נטית מינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עסו גאלת נהלת בעוז אל-נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון
 חיל אחז ישיבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואחזמו רעד נמגו כל ישיבי כנען: תפל עליהם
 אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עדי-עבר עמך ה' עדי-עבר עסו קניית: תבאמו ותטעמו בהר
 נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך: ה' ימלך לעלם ועד: כי בא סוס פרעה ברכבו
 ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את-מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים:

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל-הנשים אחריה בתפים ובמחלות:
 ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

(2) משנה מסכת סוטה פרק ה

בו ביום דרש רבי עקיבא אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין תלמוד לומר
 לאמר ומה תלמוד לומר לאמר מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבר ודבר
 כקוראין את ההלל לכך נאמר לאמר ר' נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את ההלל:

(3) מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי

ויאמרו] לאמר. ר' נחמיה אומר רוח הקודש שרת על יש' ואמ' [שירה] כבני אדם שקוראין את
 שמע ר' עקיבא אומר משה פ[תח] ואמ' אשירה ליי ויש' עונין אחריו וגומרין עמו כקור[אין את]
 ההלל בבית הכנסת. אלעזר בן תדאי אומר משה פותח [ואומר] אשירה ליי ויש' עונין אחריו
 וגומרין עמו.

(4) תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק ו

(ב) דרש ר' עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים בקשו לומר שירה שרת עליהן רוח הקדש ואמרו שירה **כיצד אמרו שירה** כקטן שקורא את ההלל בבית הסופר ועונין אחריו על כל ענין וענין משה אמר אשירה לה' וישראל אמרו אשירה לה'

(ג) משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אמרו עזי וזמרת יה ר' לעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר כגדול שמקרא את ההלל בבית הכנסת ועונין אחריו ענין ראשון משה אמר אשירה לה' וישראל אמרו אשירה לה' משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אמרו אשירה לה' משה אמר ה' איש מלחמה וגו' וישראל אמרו אשירה לה' נחמיה או' כבני אדם שקורין שמע בבית הכנסת שנ' ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח בדבר תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו משה אמר אז ישיר וישראל אמרו אשירה לה' וגו' משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אמרו זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אמרו ה' שמו

(ד) ר' יוסי הגלילי אומר כיון שעלו ישראל מן הים וראו את אויביהם פגרים מתים ומוטלין על שפת הים אמרו כולם שירה עולל מוטל בין ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה הגביה עולל צוארו ותינוק שמט פיו משדי אמו וענו כולם שירה ואמרו זה אלי ואנוהו ר' מאיר אומר אפי' עוברין שבמעיי אמותן אמרו שירה שנאמר במקלות ברכו אלים ממקוד ישראל ותינוק שמט דד מפיו ואמר שירה שנ' מפי עוללים ויונקים

(ה) באותה השעה הציצו מלאכי השרת שקשרו קטיגור לפני הקדוש ברוך הוא בשעה שברא הקדוש ברוך הוא אדם הראשון ואמרו לפניו רבונו של עולם מה אנשכי תפקדנו וגו' ותחסרהו מעט מאלהים וגו' תמשליהו במעשה ידיך צונה ואלפים וגומר צפור שמים וגומר באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו וראו שירה שבני אומרין לפני אף הן כיון שראו אמרו שירה מה שירה אמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ מפי עוללים ויונקים וגו' ה' אדוננו ר' שמעון בן מנסיא אומר לא נאמרה פרשה זו אלא על יצחק בן אברהם לעינין עקד'

(5) סוטה ל ע"ב - לא ע"א

ת"ר, בו ביום דרש רבי עקיבא:

בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה? כגדול המקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה'; רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר:

כקטן המקרא את ההלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה; רבי נחמיה אומר:

כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו. במאי קמיפלגי?

רבי עקיבא סבר: לאמר - אמילתא קמייתא,

ורבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי סבר: לאמר - אכל מילתא ומילתא,

ור' נחמיה סבר: ויאמרו - דאמור כולהו בהדי הדדי, לאמר - דפתח משה ברישא.

תנו רבנן, דרש רבי יוסי הגלילי: בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה? עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו, כיון שראו את השכינה, עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד מפיו, ואמרו זה אלי ואנוהו, שנאמר: מפי עוללים ויונקים יסדת עוז. היה רבי מאיר אומר: מנין שאפי' עוברים שבמעיי אמרן אמרו שירה? שנאמר: במקלות ברכו אלהים ה' ממקוד ישראל.

6) מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה א

ויאמרו לאמר,

ר' נחמיה אומר שרת רוח הקדש על ישראל ואמרו שירה כבני אדם שהן קוראין את שמע.
 ר' עקיבא אומר רוח הקדש שרת על ישראל ואמרו שירה כבני אדם שהן קוראין את ההלל.
 ר' אליעזר בן תדאי אומר משה היה פותח בדברים תחלה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו.
 משה היה פותח ואומר אשירה לה' וישראל עונין אחריו וגומרין עמו אשירה לה' כי גאה גאה
 משה היה פותח ואומר עזי וזמרת יה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה,
 משה היה פותח ואומר ה' איש מלחמה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו ה' איש מלחמה ה' שמו:

7) ר' י"ש ריגיו שמות ט"ו:א

ובני ישראל – מלמד ששרתה רוח הקודש על כל הקהל כולו, והשכילו כולם לשורר בשכל טוב ובהדרת קדש את השירה הזאת, כי חיבור השירה היה באותה שעה, ולא היה יכול משה לחברה וללמדה את בני ישראל שימה בפיהם, טרם ידעו מה יעשה ה' עמהם, ובדרך נס היה ששרו כולם על דרך אחד

8) שד"ל שמות ט"ו:א

אז ישיר משה – קצת מן החוקרים בדורנו (De Wette Nachtigall ואחרים) עשו השירה הזאת מאוחרת בזמן הרבה למשה, ותחלה אמרו כי לא יתכן שיחברך פתאום באותו שעה, וזה גם אם נאמר כי משה מלבו אמרה להודות לה' על התשועה הגדולה שעשה לעמו) לא יקשה עלינו כלל, אחרי שאין השירה הזאת (וכן כל שירי המקרא) אסורה בכבלי המשקל והחרוז, אלא כולה דבור חפשי, אשר לכל אשר יהיה שמה רוח המשורר והמית נפשו ללכת ילך, וכאשר מצאנו יעקב ומשה בעת מותם אמרו ברכותם, וכן דוד אמר כמה מזמורים בהיות רוחו מטורפת בברחו מפני שאול ואבשלום. ועוד הקשו ממה שנזכר בשירה בית המקדש (תביאמו ותטעמו וגו'), והם לא ראו כי מחשבת משה בהוציאו את העם ממצרים היה בלא ספק שייראו את ה' ויעשו לו מקדש; גם הקשו איך יתכן כי בשעה קלה ילמדו כל ישראל את השירה הזאת עד שיוכלו לשורר אותה, וזה אמת; אמנם כבר נחלקו רז"ל (סוטה ל' ב) כיצד שרו על הים, ולבי אומר כי משה אמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים, וישראל ענו סוס ורוכבו רמה בים, משה אמר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, וישראל ענו סוס ורוכבו רמה בים, וכן אחר כל פסוק ופסוק (ולפעמים אחר חצי פסוק) לא ענו ישראל אלא המלות האלה סוס ורוכבו רמה בים; ונקל היה לעם ללמוד ארבע תיבות הללו על פה; ודוגמא לזה מצאנו מזמור הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו (תהלים קל"ו) מלות כי לעולם חסדו כפולות בכל פסוק ופסוק, וכן בשירת דבורה {שופטים ה'}. נ"ל כי העם היו עונים אחר כל פסוק ופסוק ברכוה', וכן שירת דוד לפי מהדורא תנינא שהוא הנסח אשר בס' תהלים {פרק י"ח} שנראה שנתקן לשורר בו בבהמ"ק אומר אני שהיו עונים אחר כל פסוק ופסוק, ארחמך ה' חזקי, ומזה נמשך לשלשת השירות האלה מה שהן כתובות בצורה מיוחדת אריח ע"ג לבנה ולבנה ע"ג אריח, לזכר כי מתחלה נכתבו תחת כל פסוק ופסוק המלות שהיו עונים כגון:

בהתנדב עם ברכו ה'	בפרוע פרעות בישראל
ברכו ה'	
האזינו רוזנים	שמעו מלכים
ברכו ה'	

ואם תאמר: א"כ למה לא נכתב מזמור קל"ו אריח ע"ג לבנה כשלשת השירות האלה? תשובתך בצדך: כי שם לא היה אפשר לעשות כך, כי המענה הוא אחר כל טור וטור. ואמנם לענין שאמרתי כי שירי המקרא אינם אסורים בכבלי המשקל והחרוז, אלא כלם דבור חפשי, אין זה המקום להוכיח אמתת הדבר הזה, ויתבאר אם ירצה ה' במקום אחר, וכבר נדפסו קצת מדברי באריענט 1840 ליטעראטור בלאטט עמוד ו' ז' כ' כ"א מ"ב מ"ג מ"ד; ודברי ר' עזריה (בספרו מאור עינים) ורמב"ן בפירוש הפסוק הזה, בטלים ומבוטלים.

9) שד"ל שמות ט"ו:כ"א

להם – לנשים, אעפ"י שכתוב במ"ם, ואולי נכתב כן מפני המ"ם שאחריה (להם מרים); ורמבמ"ן תרגם רתען כנגדם מרים; ר"ל כנגד משה ובני ישראל; ונ"ל שא"כ היל"ל ותען אחריהם; עוד אמר שאם ענתה לנשים היל"ל שורְנָה לא שיר, ואין זו ראייה כי הוא צווי שירי, ואיננו חוזר לאנשים מיוחדים או לנשים מיוחדות, אלא לכל העולם, ורבים כאלה בנבואות ושירים (ע' רד"ק בישיעה ל"ה:ג). ואמנם מרים אמרה שירו ולא אמרה אשירה כי לא היתה בעלת השיר הזה, כי כבר חברו משה, ונראה כי כל השירה אמרה מרים (כדברי המכילתא {בשלח מסכתא דשירה} ורש"י), והנשים ענו אחריה סוס ורוכבו רמה בים, כמו שענו בני ישראל אחרי משה

תוף ומחול

(10) שופטים יא, לד

וַיָּבֵא יַפְתָּח הַמְצַפֶּה אֶל־בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בָתוֹ יֹצֵאת לַקְּרָאתוֹ **בְּתָפִים וּבְמַחְלוֹת** וְדַק הָיָא יַחֲדָה אֵין לֹו מִמֶּנּוּ בֶן אֹרְבַת:

(11) שמ"א יח, ו-ז

וַיְהִי בְבוֹאֵם בְּשׁוּב דָּוִד מִהַכּוֹת אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַתַּעֲאֶנְה הַנְּשִׂים מְכַל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁיר וְהַמַּחְלוֹת לַקְּרָאת שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ **בְּתָפִים בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁלְשִׁים**: וַתַּעֲנִינָה הַנְּשִׂים הַמְּשַׁחֲקוֹת וַתֹּאמְרֵן הִכָּה שָׁאוּל בְּאַלְפֵינוּ וְדָוִד בְּרַבְבְּתָיו:

(12) שמ"ב ו, ה

וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׁחֲקִים לְפָנָיו ה' כָּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכַנְדָּוֹת וּבְנַבְלִים וּבְתָפִים וּבְמַנְעֻנְעִים וּבְצִלְצֵלִים:

(13) תהלים קמט

הֲלֹלוּ יְהוָה שִׁירוּ לָהּ יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשֵׂיו בְּנִי־צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמִלְכָם: יִהְלְלוּ שְׁמוֹ **בְּמַחּוֹל בְּתוֹף וְכַנּוֹד יִזְמְרוּ־לוֹ**: כִּירוּצָה ה' בְּעַמּוֹ יִפְאֵר עֲנֻוִים בִּישׁוּעָה: יַעֲלוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם: רוּמְמוֹת אֵל בְּגִרוֹנָם וְחָרָב פִּיפּוֹת בִּידָם: לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם תּוֹכַחַת בְּל־אֲמִים: לְאֲסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזֻקִים וְנַכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי וּבְרִזָּל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוֹב הַדָּר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו הֲלֹלוּ־יָהּ:

(14) תהלים קן

הֲלֹלוּ יְהוָה הֲלֹלוּ־אֵל בְּקֹדֶשׁ הֲלֹלוּהוּ בְּרִקִיעַ עֲזָז: הֲלֹלוּהוּ בְּגְבוּרָתוֹ הֲלֹלוּהוּ כְּרֹב גְּדֹלוֹ: הֲלֹלוּהוּ בְּתַקְעַ שׁוֹפָר הֲלֹלוּהוּ בְּנַבֵּל וְכַנּוֹד: **הֲלֹלוּהוּ בְּתוֹף וּמַחּוֹל** הֲלֹלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: הֲלֹלוּהוּ בְּצִלְצֵלֵי־שִׁמְעַ הֲלֹלוּהוּ בְּצִלְצֵלֵי תְרוּעָה: כָּל הַנְּשִׂמָה תִהְלֵל יָהּ הֲלֹלוּ־יָהּ: